

ANĐELKO MILANOVIĆ:

MEĐUNARODNI GLAZBENI LITURGIJSKI KONGRES U TORINU

Od 1. do 6. rujna 1969. održan je u Torinu međunarodni glazbeno-liturgijski kongres koji je organiziralo međunarodno društvo »Universa laus«. »Universa laus« osnovano je za vrijeme zasjedanja II Vatikanskog sabora sa zadatkom da stručno pomogne primijeniti u praksu saborske odredbe o glazbi u bogoslužju. U tu svrhu društvo održava radne sastanke i međunarodne kongrese. Ovogodišnjem kongresu sudjelovala su 183 učesnika. Iz Zagreba kongresu su prisustvovali Anđelko Milanović i Martin Mihoković. Rad kongresa odvijao se na zajedničkim sjednicama. Najprije su članovi predsjedništva održali kratke uvodne referate iza kojih su se slušale reprodukcije najnovijih liturgijskih skladbi. Nakon toga slijedila je glazbeno liturgijska analiza u kojoj se je ukazivalo na dobra ili loša svojstva djela. Iza analize djelo se ponovno preslušalo. Zastupane su slijedeće glazbeno-liturgijske forme: moderniji način pjevanja ulazne pjesme, pjesme uz naviještanje Božje riječi, zborna i solistička psalmodija pučka i umjetna himnodija, tropari, molitva na način litanija, euharistijska molitva i ritmička glazba.

U novoj liturgijskoj glazbi o kojoj se na kongresu raspravljalo i slušalo zapaža se pet karakteristika:

1. težnja prema folkloru u crkvenoj pučkoj popijevci,
2. dijaloško pjevanje između celebranata, solista, puka i pjev. zbora
3. važnost i premoć ritmičkih elemenata
4. novosti u pratnji liturgijskog pjevanja
5. povezanost i odvajanje pučke i umjetničke glazbe.

1. Težnja prema folkloru. Većina preslušanih skladbi ima sasvim nove dinamične elemente izražajnosti uzete iz neposrednog utjecaja pučke popijevke (folklor). Iz toga nužno slijedi jasnija prozirnost oblika (forme), jednostavnost melodije i neposrednost ritma.

2. Dijaloško pjevanje. I ovo je plod i zahtjev nove i žive Liturgije — ne više celebrant i zbor, nego čitava »zajednica koja slavi«. Dijaloško pjevanje u crkvi daje svima prisutnima mogućnost aktivnog sudjelovanja i vlastitog izražaja kod božanskog kulta te pruža raznovrsne mogućnosti novih oblika (formi).

3. Važnost i premoć ritmičkih elemenata. To je najveća novost. Netko od prisutnih reče da su to svjetovni ritmovi koje prenosimo u crkvu. Glavni referent iz »okruglog stola« upozorava da današnji čovjek osjeća potrebu da što više, pače i fizički, sa svim svojstvima današnjeg čovjeka prisustvuje liturgijskom činu. Da se istaknu potrebe današnjice veoma se često upotrebljavaju karakteristike današnjeg nervoznog i brzog tempa života: sinkope, često mijenjanje i jako naglašavanje ritma uz pljesak ruku.

4. Novosti u pratnji liturgijskog pjevanja. Novi glazbeni oblici, osobito s ritmičkog gledišta, zahtjevaju osim tradicionalnih instrumenata i mnoge nove: udaraljke, tamburine, gitare, vibrofone... Kriterij po kome se upotrebljavaju ovi instrumenti zavisi od same skladbe i njezine naravi, oblika, ritma, mnoštva pjevača...

5. Povezanost i odvajanje pučke od umjetničke glazbe. Četiri prve spomenute karakteristike služe kao poticaj onome što je bitno

za izražaj u obnovljenoj liturgijskoj glazbi. Tu ne možemo postaviti granice višem izražaju. Treba stvoriti nove oblike jer oni imaju svoju uzvišenu funkciju kod obnovljene liturgije. To će se najbolje i najsigurnije ostvariti preko gregorijanskog korala i crkvene pučke popijevke, koja je i sama često puta nastala iz gregorijanskog korala. Svaka vrst glazbe — a osobito nova — koja posjeduje bitne karakteristike liturgijske glazbe pripuštena je, pače i poželjna, u novim božanskim činima. Neke skladbe što su ih učesnici čuli na kongresu mogu se pripustiti u crkvu i poslužiti kao uzor novih liturgijskih oblika.

Na kraju postavlja se pitanje koje su od tih skladbi promašaj a koje su put k novome? Bilo ih je nekoliko koje su uistinu promašaj jer nemaju u sebi ništa ni sveta ni umjetničkog. Među njima neke još tragaju za novim i pravilnim putevima a bilo ih je koje se odmah mogu veoma dobro uklopiti u novu obnovljenu liturgijsku glazbu. Liturgijska glazba nije sama sebi cilj nego sredstvo da svi aktivno sudjelujemo kod svete mise: celebrant, solist, puk i pjevački zbor. Crkvenim skladateljima i izvođačima se preporuča da tragaju za novim glazbenim oblicima koji neće čovjeka sputavati nego mu pomoći da u božanskom kultu još više osjeti osobnu, slobodnu i ljudsku snagu svoga »Vjerujem«.

Sheme novih skladbi su mnogo slobodnije i nastoje izbjeći fiksne formule. Dinamizam novih glazbenih oblika protivan je statičnom principu pretkoncilske liturgijske glazbe. Sastavni elementi novih glazbenih oblika — pripustivši autentičnost i vrijednost glazbe — danas moraju biti: određeni tekst, posebna situacija (narodni jezik), snaga kojom raspolažemo (broj, odgoj, sposobnost... pjevača svirača i dirigenta).

Ocjenujući rad kongresa treba istaknuti da je održan u pravo vrijeme u kojem nastaju značajne promjene u glazbeno liturgijskim formama. Stoga je bilo veoma potrebno da stručnjaci iz mnogih zemalja na ovakovom kongresu razmijene mišljenja i iskustva. Na kongresu je u tu svrhu bilo zorno pokazano što su u glazbi pojedinci i narodi stvorili novoga u koncilskom duhu. Kroz analize, diskusije i međusobne razgovore mogao je svaki učesnik kongresa dobiti načelnu orijentaciju u daljnjem ostvarivanju velikih zadataka koje je na glazbenike i liturgičare stavio II Vatikanski sabor. Stoga je dobro da i iz naših biskupija prisustvuje što više učesnika ovakvim skupovima da bi, upoznavši svjetska nastojanja u obnovi liturgije i glazbe, tu obnovu i mi Hrvati mogli uspješno provesti u djelo.

MIHO DEMOVIĆ:

PETI MEĐUNARODNI SIMPOZIJ HIMNOLOGA U GRAZU

U Grazu je od 25—30. kolovoza ove godine održan peti međunarodni simpozij himnologa. Simpozij su osnovali godine 1956. stručnjaci za crkvenu popijevku protestantskih crkava iz deset zemalja Evrope pod vodstvom muzikologa dra Konrada Amelna koji je bio i prvi predsjednik simpozijuma. Ekumenski značaj simpozij je ostvario godine 1967. kada su mu se priključili i katolici. Te je godine izabran u predsjedništvo i mladi katolički svećenik dr Philipp Harnoncourt, iz Graza. Simpozij udružuje najbolje stručnjake iz glazbe, teologije, filologije, psihologije, pedagogije, etnomuzikologije i povijesti, a održava se svake druge ili treće godine. Do sada je održan 1950. u Saveznoj Republici Njemačkoj, 1963. u Švicarskoj, 1965. u Danskoj, 1967. u Francuskoj i ove godine u

Austriji u Mariatrost (primjerno uređenim zgradama za znanstvene sastanke pokraj Marijinog svetišta u Grazu). Na ovogodišnji simpozij došlo je 65 himnoloških radnika iz 12 evropskih i dviju američkih država (SAD i Canada).

Rad simpozijuma odvijao se u izlaganju glavnih referata (kojih je bilo svaki dan po dva) te kraćih izvještaja (kojih je bilo 27 za vrijeme trajanja simpozijuma) te grupnim savjetovanjima i diskusijama. Tema simpozijuma bila je »Estetsko vrednovanje crkvene popijevke«, a obrađivala se je sa estetsko-teološkog aspekta teksta i melodije, u glavnim i kraćim referatima a posebno u diskusiji. Pojedinci su diskusiju razvijali i u osobnom susretu u slobodnom vremenu. U diskusijama su se mogla čuti i oprečna mišljenja. Izneseni su i oprečni nazori i stavovi. Ali se ona posebno doimlje zbog akademskog razumnog načina iznašanja stavova, bez afekta i žučljivosti što nije slučaj u nekim našim sastancima, na kojima su zastupana čak i mišljenja da se treba svađati, jer su to radili i prvi crkveni Oci.

Glavne referate održali su dr Harald Kaufmann, prof. glazbene akademije iz Graza na temu »Kategorije vrednovanja crkvene popijevke, dr Walter Blankenburg: »Glazbeno prosuđivanje crkvenih popijevaka« i dr Richard Kliem: »Kriterij za estetsko prosuđivanje tekstova crkvene popijevke«.

Kaufmann je u svom izlaganju naglasio da crkvenu popijevku treba vrednovati blažim estetsko-glazbenim kategorijama nego visoko umjetničko stvaranje jednog Mozarta, Bacha ili Beethovena. Treba, naime, uzeti u obzir i druge kriterije; pastoralno-liturgijske itd. Ali ipak crkvena popijevka ima svoj vlastiti umjetnički izražaj od kojega ne treba odstupati. Kao posebni primjer sladunjave crkvene popijevke Kaufmann je postavio božićnu popijevku »Stille nacht«. Na ovo predavanje nastavlja se referat dra Blankenburga o glazbenom prosuđivanju crkvenih popijevaka. Predavač je pošao sa teološke pretpostavke da je crkveno pjevanje odgovor zajednice vjernika na propovijed, u kojem se izražava slavljenje, zahvala i molba Stvoritelju. Prema tomu, zaključuje Blankenburg, melodiju crkvene popijevke treba prilagoditi tekstu. Stoga estetsko mjerilo nije neko primarno mjerilo već ga treba uskladiti s teološkim kriterijima. Osim toga melodiju crkvene popijevke treba prilagoditi župskoj zajednici. Predavač je iznio mišljenje da pokušaj prilagođivanja crkvene popijevke suvremenoj glazbi pretpostavlja iluziju. Ali ipak treba ispitati da li postoji i danas značajka u glazbi koja je u skladu sa crkvenom popijevkom i da li treba povijesnu crkvenu popijevku smatrati i kao popijevku budućnosti, što joj dosadašnja vjekovna tradicija bez sumnje obećava.

Dr Kliem pošao je sa pretpostavke da je tekst crkvenih popijevaka literatura koju ne smijemo mjeriti isključivo estetskim kriterijima. Tekst je crkvenih popijevaka smješten na svom vlastitom području i podređen drugim kriterijima. On ima svoje vlastito djelovanje. Crkvena popijevka je u prvom redu izraz vjere, stoga treba imati teološki sadržaj u kojemu se očituju vjerski nazori zajednice na svijet i život. Kad se tekst u zajednici pjevanjem »objavi«, zajednica se s njim »poistovjećuje« stoga tekst ne smije imati subjektivne značajke pojedinca već zajednički izraz zajednice.

Taj izraz mora biti suvremen, ne zastario i ne primitivan. Riječi, slike i ostale pjesničke forme trebaju biti razumljive jer se s njima izražava odgovor zajednice kao ispovijed vjere, radost zbog vjerovanja te se djelovanjem popijevke zajednica pretvara u »pjevaću zajednicu«. Stoga stare tekstove treba posuvremeniti. Predavač je predložio da treba imati hrabrosti pročišćavati tekst starih crkvenih popijevaka. Povijest je pokazala da crkvena popijevka treba imati svoj povijesni razvoj koji se ne smije nipošto kočiti.

Ova tri referata nadopunili su kraći referati učesnika simpozijuma. Navodimo informativno samo neke naslove: SimPLICITET i banalitet u crkvenoj popijevci (Mag. art. Ulrich Teuber — lyngby — Dänemark), Biblijski izvori crkvenih popijevki (Pfr. Rudolf Köhler — Berlin BRD), Da li je dozvoljeno preurediti tekst starih popijevki? (dr Johannes Aengenvoort — Essen BRD), Nešto o prijevodima crkvenih popijevki (Jurriaan Wijchers — Haag — Niederlande), Kyrie eleison i Hosana u crkvenim popijevkama (Pf. Dr. Markus Jenny — Zürich — Schweiz), Filozofska hermeneutika i fenomenološka estetika kao metodska pomagala u prosuđivanju vrednovanja crkvenih popijevki (dr. Siegfried Hermelink — Heidelberg BRD), Odnos između literarnog i potrošačkog vrednovanja u crkvenoj popijevci (Marguerite Jenny — Zürich — Schweiz).

Posebnu grupu referata zauzimaju izvještaji o najstarijim crkvenim pjesmaricama kao: Frankfurt-ska pjesmarica iz godine 1569. (dr Oswald Bill — Wehrshausen BRD), Pjesmarica Valenta iz Brzozovo iz 1544. (dr Leon Witkowski — Torun — Polen), Pjesmarica Andrije Giglera iz god. 1596. (Prof. dr Karl Amon — Graz — Oesterreich) i Pjesmarica Nikole Beutnera iz god. 1602. (dr Philipp Harnoncourt — Graz — Oesterreich). Učesnici simpozijuma iz Čehoslovačke, Poljske, Finske, Švicarske i Mađarske u svojim referatima iznijeli su vrijedne podatke iz povijesti crkvene popijevke svojih zemalja. Posebno zanimanje pobudio je referat M. Demovića »Himnološko istraživanje kod Hrvata«, kojeg je na njemački jezik preveo dr Adalbert Rebić i uzornim njemačkim izgovorom pročitao na simpozijumu. Učesnici su upoznati o toku rada na ekumenskoj pjesmarici njemačkog jezičnog područja i rada na sakupljanju njemačkih crkvenih popijevaka, kojih se do sada skupilo preko 20 hiljada. Sakupljene melodije se pohranjuju u arhivu Instituta za crkvenu popijevku u Ženevi. Osim toga početak napjeva svake popijevke zapisuje se posebnim tehničkim sistemom i pomoću elektronskog mozga postoji mogućnost za jednu minutu pronaći bilo koju od dvadesetak tisuća popijevaka. Ovako uređen arhiv crkvenih popijevaka posebno pomaže himnologima pri istraživanju podrijetla i međusobne sličnosti crkvenih popijevaka. Za sada su u arhivu pretežno zastupane njemačke popijevke. Međutim, Institut namjerava sakupljati crkvene popijevke svih naroda i stoga rado preuzima crkvene pjesmarice i zapise pučkih popijevaka svih naroda.

Za učesnike 26. kolovoza priređeno je svečano primanje kod predsjednika pokrajine Štajerske Josipa Krainera.

Ocjenjujući rad ovogodišnjeg simpozijuma treba ponajprije istaknuti da je održan u pravi čas kada je napokon i u bogoslužju Katoličke Crkve novim »Obredom mise« pučka popijevka dobila svoje pravo mjesto. Stoga je veoma korisno što su se radu simpozijuma priključili katolici ne samo radi ekumenskih motiva već i himnoloških.

Radom ovogodišnjeg simpozijuma obrađivala se u prvom redu estetska strana crkvene popijevke obzirom na tekst i melodiju. Iznešeni su mnogi problemi pučke popijevke, riješene nejasnoće i usvojena su mnoga zajednička mišljenja plodonosna za daljnju sudbinu crkvene popijevke. Osim toga promicatelji i istraživači kršćanske himnologije sklopili su međusobno međunarodna poznanstva, dragocjena za znanstveni rad na polju himnologije.

Čini se da bi bilo veoma potrebno i dobro da i Hrvati organiziraju slične himnološke sastanke na kojima bi stručnjaci u tom pitanju zajedničkim radom riješili mnoge probleme hrvatske pučke popijevke. A baš je za to sada pravi čas, jer bi naša stara crkvena pučka popijevka, koja se vijekovima stidljivo podržavala u našim crkvama (jer je bila napadana kao aliturgijska), trebala zasjati u punom svjetlu i slobodi.